

PAPER DETAILS

TITLE: DÖRDÜNCÜ HAÇLI SEFERİ`NDEN SONRA ANADOLU

AUTHORS: Ebru ALTAN

PAGES: 65-73

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/102026>

DÖRDÜNCÜ H

Dördüncü Haçlı Seferi (1203) def sonrası üzerine, 13 Nisan 1204 Bizans İmparatorluğu dağıldı. Bir dokunmadığı gibi Bizans'ın parçaları, Haçlılar'ın İstanbul'da kurduğu düşürgü kaos, Selçuklu Devleti'nin İstanbul'da kurulan Latin Devleti, Zira, İznik'teki yeni Bizans kurulması ile Trabzon Bizans Devleti ile Trabzon Bizans Devleti. Böylece, 1204'de Bizans'ın parçası olan Selçuklu Devleti'nin bölgeleri, Artık Batı'dan gelecek büyük bir misfetih politikalarıyla sınırlarını Ege deniz ve Akdeniz'de liman şehirlerini sayesinde dünya ticaretinde

Anahtar Kelimeler: Dördüncü Haçlı Seferi, İstanbul, Latinler, İznik

Bilindiği gibi, Dördüncü Haçlı Seferi, 1204 yılında, birlikte şarak Bizans'ı hedef almaları üzerine, Bizans İmparatorluğu'ndan zapt edilince Bizans İmparatorluğu'na büyük bir zarar veren ve Selçuklulara bir zararı dokunmadığı, Latin Devleti'ne büyük bir şube yaradı. Burada, Dördüncü Haçlı Seferi, tablonun üzerinde durmak ve özetlemek istedim. Etkisi bakımından bu konuyu ele almak istedim.

* Bu çalışma, 25-29 Ağustos 2004 tarihinde, Boğaziçi Üniversitesi'nde (The Fourth Crusade, Before and After) sunulmuştur. Türkçesidir.

** Yrd.Doç.Dr., İstanbul Üniversitesi Edelmann Koleji, Tarih Bölümü

1204 yılında İstanbul'da, 1261'e kadar 57 yıl hüküm sürecek olan bir Lâtin Devleti kuruldu ve Baudouin de Flandre imparator olarak taçlandırıldı. Haçlılar, İstanbul'dan sonra Balkanlar'da ve Yunanistan'da da devletler kurdular. Öte yandan, Bizans Devleti parçalanırken biri Epiros'da, diğeri Anadolu'da İznik (Nikaia)'te olmak üzere Bizans'ın uzantısı olan iki devlet ortaya çıktı. Ama eski imparator III. Aleksios'un kızı Anna ile evli olan Theodoros Laskaris'in İznik'te kurduğu devlet daha büyük gelişme gösterdi. Lâtinlerin, Bulgar çarı Kaloyan'ın birlikleri (Bulgar-Kuman) tarafından 14 Nisan 1205'te Edirne yakınında bozguna uğratılmasından sonra Laskaris durumunu kuvvetlendirdi. Anadolu topraklarından çıkarılan Lâtinlerin ellerinde sadece Biga (Pegae) şehri kaldı. Laskaris'in 1206'da (*despotes* unvanı yerine) resmen imparator unvanını almasından sonra İznik artık, Bizanslılar için meşru hükümetin merkezi oldu¹.

Bu sıralarda başka bir Bizans Devleti de Trabzon (Trapezunt)'da kurulmuştu. İmparator I. Andronikos'un torunu Aleksios Komnenos, teyzesi Gürcistan Kraliçesi Thamar (1184-1212)'ın desteğiyle, Nisan 1204'de Trabzon'u ele geçirdi. Aleksios Trabzon ve Sinop'ta hâkimiyet kurarken, kardeşi David Paphylogonia'ya hâkim oldu ve hâkimiyet sahاسını Ereğli (Herakleia)'ye kadar batıya doğru genişletti. Komnenos hanedanının Karadeniz bölgesindeki bu kolu iki büyük asır boyunca hüküm sürdürdü (1204-1461)². Bizans'ın parçalanması üzerine, Anadolu'da başka bir takım kısmî hâkimiyetler de ortaya çıktı. Meselâ Batı Anadolu'da Philadelphia (Alaşehir)'da Theodoros Mankaphas'ın, Menderes vadisinde Manuel Mavrozomes'in idareleri, Milet yakınında da bir başka idare kurulmuştu; kuzeyde Samsun (Amisos)'a ise Sabbas hâkim olmuştu.

Bu arada, Anadolu'da en büyük güç olan Türkiye Selçuklu Devleti'nin Sultanı Rükneddin II. Süleymanşah (1196-1204)'in 6 Temmuz 1204'te ölümden sonra başlayan taht kavgaları yüzünden, Selçuklu Devleti iç mücadelelerle meşgul olmak zorunda kaldı. Süleymanşah'ın çocuk yaşındaki oğlu III. Kılıç Arslan, sultan ilân edilmişti; fakat devletin ileri gelen emirleri, onun yerine, Giyaseddin Keyhüsrev'i tercih ederek onu Konya'ya davet ettiler. Bu sıralarda İstanbul yakınılarında sürgünde bulunan I. Giyaseddin Keyhüsrev (1192-1196),

¹ Niketas Khoniates, terc. I. Demirkent, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206). İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması*, İstanbul 2004, s. 197-199, 209 vdd.; krş. A. Gardner, *The Lascaris of Nicaea*, Amsterdam 1964², s. 52-71; G. Ostrogorsky, terc. F. İslantan, *Bizans Devleti Tarihi*, TTK-Ankara, 1991³, s. 390 vdd.; St. Runciman, terc. F. İslantan, *Haçlı Seferleri Tarihi*, III, TTK-Ankara 1992², s. 110 vdd.; I. Demirkent, *Haçlı Seferleri*, İstanbul 1997, s. 179 vd.

² W. Miller, *Trebizond, the last Greek Empire*, Amsterdam 1968², s. 14 vd.; A.A. Vasiliev, "The Foundation of the Empire of Trapezunt", *Speculum*, 11 (1936), s. 3 vdd.; Ostrogorsky, s. 393.

1196'da Konya'yı kardeşi II. Szans İmparatoru III. Aleksios adlı ileri gelen bir Bizanslının k

Giyaseddin Keyhüsrev, K geçti. Ancak Theodoros Laskaris den de Keyhüsrev, İznik'ten geçmiş olan Lâdik (Laodikeia-Denizli) meyi kabul etmekhatta, iki oğlu kaldı⁴. Sonunda, Giyaseddin Keyhüsrev, kez Selçuklu tahtına çıktı ve Selçuklu devri (1205-1220)⁵ bunu takip eden dönem Selçuklu gelişim devri oldu (1205-1220)

Bu dönemde, Haçlıların 1196'da Bizanslıların içine düştüğü kaos, birer rol oynadı. İstanbul Lâtin Devleti oluşturmadı. Zira, İznik'teki yesil alanlarla İstanbul'a girdi. İznik ile Trabzon arasında bir anlaşmazlık oldu.

Gerçekten de Theodoros Laskaris'ın bulduğu Lâtinlerin yanı sıra kuzeydeki Komnenoslar ile de mücadele etti. Aleksios'un kardeşi David, Bizans'ın doğu ilerletmeye çalışıyordu. 1205'te, Türkiye Selçuklu Sultanı Giyaseddin Keyhüsrev'in Selçuklu tahtını tekrar ele geçirdi. İbnü'l-Esîr, XII, s. 165 vdd.; Krş. O. Turan, *Selçuklu Tarihi (1192-1211)*, İstanbul 1992, s. 101.

³ bk. İbn Bîbî, *el Evamirü'l- Alai'ye fi' al-İslâm*, Bâzînî, Ankara 1996, s. 51-76; Akşemsettin Öztürk, TTK-Ankara 2000, s. 24; İbnü'l-Esîr, XII, s. 165; Ebu'l-Ferec, terc. O.R. Dâvûdî, İbn Bîbî, I, s. 101.

⁴ Keyhüsrev'in Selçuklu tahtını tekrar ele geçirdi. İbnü'l-Esîr, XII, s. 165 vdd. Krş. O. Turan, *Selçuklu Tarihi (1192-1211)*, İstanbul 1992, s. 101.

⁵ Keyhüsrev'in Selçuklu tahtını tekrar ele geçirdi. İbnü'l-Esîr, XII, s. 165 vdd. Krş. O. Turan, *Selçuklu Tarihi (1192-1211)*, İstanbul 1992, s. 101.

ması yaptı. Bu sayede Laskaris, David Komnenos'un, Lâtinler tarafından henüz boşaltılmış olan İzmit (Nikomedea)'i ele geçirerek üzere gönderdiği Synadenos adındaki genç bir kumandanın idaresindeki ordusunu mağlup etti.⁶

Karadeniz sahillerinde Komnenosların yayılması Selçuklular için de endişe vericiydi. Zira bu devirde Asya ile Avrupa arasında ticari faaliyetlerin gelişmesi sebebiyle Anadolu, uluslar arası bir transit ticaret yolu haline gelmişti. Ancak, şimdi bu sahiller hâkimiyet mücadeleşine sahne oluyordu. Bu sıralarda Samsun'da⁷ Sabbas adlı bir Bizanslı kendisine bağımsız bir idare kurmaya çalışıyordu. Ancak devletinin sınırlarını batıya doğru genişletmeye çalışan Trabzon hükümdarı Aleksios, Samsun'u kuşattı. Aleksios ve David arasında sıkışık kalan Sabbas da Laskaris'e bağlandı.

Bu mücadeleler yüzünden bölgede güvenliğin ve asayişin bozulması uluslararası arası ticareti de olumsuz etkiledi. Karadeniz'in kuzeyindeki Kıpçak (Kuman) bozkırları ile Elcezire, Suriye, Irak ve Mısır arasındaki ticaret yolu buradan geçiyordu. Kervanlar, Kayseri ve Sivas yolu ile Samsun ve Sinop limanlarına geliyorlar, böylece Suğdak (Kirim) ve İstanbul arasındaki ticari faaliyetler düzenli olarak devam ediyordu. Ancak Aleksios'un ticaret yollarını kapatması düzeni bozmuş, ticari faaliyetlerin duraklamasına yol açmıştı.⁸

Selçuklu Devleti ise bu dönemde, Anadolu üzerinden geçen uluslararası ticaret yollarının önemini göz önüne alarak sefer ve fetih politikalarını buna göre belirliyordu. Bunun için Sultan Giyaseddin Keyhüsrev, bölgede ticaretin yeniden canlanmasına sağlamak amacıyla Karadeniz seferine çıktı ve Trabzon hükümdarı Aleksios'u mağlup ederek bölgedeki ticaret yollarının yeniden açılmasını sağladı. Ancak Samsun ve Sinop şehirlerinin durumunda şimdilik bir değişiklik olmadı.

Karadeniz bölgесine düzenlenen bu seferden sonra Selçuklu ordusu 1206 yaz başında hem batıya hem de güneye yürümeye başladı. Bu dönemde batıda Türk akınları Menderes vadisine, Ödemiş, Tire, Bergama ve Edremit'e kadar uzanmıştı.

⁶ Bk. Niketas, s. 210 vd., 226; krş. Gardner, s. 75; Miller, s. 15-17.

⁷ Niketas (s. 81), Rükneddin II. Süleymanşah'ın daha Tokat Meliki olarak hüküm sürdürdüğü yıllarda Samsun'u hâkimiyeti altına aldığı belirtir. II. Süleymanşah zamanında bu sahiller fethedilince Türkler tarafından Amisos yakınında Samsun şehri kurulmuştu. Krş. P. Wittek, "Bizanslılardan Türkler Geçen Yer Adları", terc., M. Eren, *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, I (1969), s. 220 vdd.

⁸ İbnü'l-Esir (XII, s. 197), 1206 (H. 602) yılı olayları arasında bu durumu anlatır.

Keyhüsrev, 1205'te Konstantinopolis'e göre Bizanslılara teslim kayınpederi Mavrozomes'in idare zamsı idaresi daha kurulmuştu.⁹ Tâbiî olan bu yeni Bizans kuruluşu 1206'da Honas ve Lâdik yeniden Konya'ya damadının yanına dönmüş, Isparta'nın ele geçirilmesiyle gelen şehri ele geçirmesiyle Akdeniz'e

Bundan sonra sultan, Antalya ve ihracat limanı olan Antalya'ya giden sonraki bu sahillerde de hâkimiyetin devri, Aldobrandini adındaki biri yüksek hâkim olarak tanımıltı. Tehlikeye girmiştir; Mısır'dan ve Frankların kötü muamelesine maruz kalan başkenti Konya'ya kadar uzanmıştır.

Bu olaylar üzerine, 1206 Kibris Haçlı Krallığı'ndan Gaufridus, geçen Lâtinler Aldobrandini'ye yardım etmekle bulundurulan ve Anadolu'nun önem taşıdığını anlayan Haçılılarla birlikte Antalya'yı savunmaya ve Rumya müdahale etmesi yüzünden

⁹ Niketas, s. 210, 226; İbn Bîbî, I, s. 110 v.

¹⁰ Aksarayı, s. 25; *Anonim Selçuknâme*, Ankara 1952, s.27; Ebu'l-Ferec, II, *Oströmischen Reiches von 565-1453*, s. 115 v.

¹¹ İbn Bîbî, I, s. 115 vd.

¹² Kibris Haçlı Krallı II. Amaury de Lusignan'ın oğlu I. Hugue de Lusignan (I. Lusignan) oğlu I. Burgundia ile evli olan Gautier de Courtenay, Fransız kraliyetlerle savaşa sürükleyen Gautier, başkanlığından istifa ettiğinden sonra ihânetle suçlanarak Akdeniz'e atıldı ve "la conquête de la Terre d'outremer", 1207-1208.

sultanın idaresine girmeyi tercih eden şehirdeki Bizanslıların da yardımıyla Antalya 5 Mart 1207'de Türk hâkimiyetine girdi¹³.

Antalya'nın fethi ile Selçuklular hem Akdeniz'de önemli bir ithalat ve ihracat limanına kavuştular hem de burasını deniz kuvvetleri için bir üs haline getirdiler. Bundan sonra Keyhüsrev, ticaretin gelişmesi amacıyla hemen Kıbrıs'daki Latinlerle bir ticaret anlaşması imzaladı. Bu, Selçukluların Haçlılar ile yaptığı ilk ticarî anlaşma idi¹⁴. Yine bu sıralarda Venediklilerle de Türkiye'de serbestçe ticaret yapabilmelerine imkân veren bir anlaşma yapılarak ticarî ilişkilerin gelişmesine zemin hazırlanmıştır¹⁵.

Giyaseddin Keyhüsrev'in son icraati Bizanslılarla yapılan savaş oldu ve bu savaşta hayatını kaybetti. Anadolu'da Selçukluların gücünün gittikçe artması, üstelik Selçuklular ile İstanbul Lâtin Devleti arasında bir yakınlaşmanın başlaması¹⁶ Laskaris'i endişeye düşürmüştü. Buna karşılık Sultan Keyhüsrev de, Laskaris'in daha fazla kuvvetlenmesini kendi hâkimiyeti açısından tehlilki bulmuştu. 1204'de İstanbul'dan kaçan İmparator III. Aleksios (1195-1203) da bu sıralarda Selçuklulara sığınmıştı ve meşrû imparator olarak tahtını tekrar elde edebilmek için sultandan yardım istiyordu. Bu durum Keyhüsrev'in, İznik Bizans Devleti'ne karşı harekete geçmesine zemin hazırladı.

Sultan, eski Bizans imparatoru III. Aleksios'u da yanına alarak, Phrygia Antiokhia'sını kuşattı ve bu sırada gelen Laskaris'in ordusuyla yapılan savaşta Bizanslılar büyük kayıplara uğradılar. Ancak bu mücadele sırasında sultanın

¹³ Niketas, s. 227; İbn Bibî, I, s. 117-119; İbnü'l-Esîr, XII, s. 205 vd.; Ebu'l-Ferec, II, s. 488; krş. Turan, "Ortaçağlarda Türkiye Kıbrıs Münasebetleri", s. 214 vd.; Kaya, s. 131 vdd.

¹⁴ Giyaseddin Keyhüsrev döneminde yapılan bu anlaşmanın metni mevcut değildir. Ancak Kıbrıs Haçlı Kralı Hugue'ün Sultan İzzeddin Keykavus'a cevaben göndermiş olduğu Ocak 1214 tarihli mektupta iki taraf arasında "6 yıldan beri yeminle teyit edilmiş bir dostluğun bulunduğu ve vesikalıların altın mühürle tasdikli olduğu" şeklindeki ifadeeden ilk anlaşmanın Antalya'nın fethinden hemen sonra yapıldığı açıkça anlaşılmıyor, bk. O. Turan, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesikalalar*, TTK-Ankara 1988², s. 109 vdd., 139; M. Delilbaşı, "Ortaçağ'da Türk Hükümdarları Tarafından Batılılara verilen İmtiyazlara Genel Bir Bakış", *Belleten*, XLVII, Sayı: 185 (1984), s. 96; G. Özgen Bezer, "Kıbrıs'ta İslam Hâkimiyeti ve Selçuklular Zamanında Kıbrıs ile Ticaret İlişkileri", *Dünden Bugüne Kıbrıs Meselesi*, yay. Haz. A. Ahmetbeyoğlu-E. Afyoncu, İstanbul 2001, s. 5 vdd.

¹⁵ I. Alâaddin Keykubad (1220-1237)'in, 8 Mart 1220'de Venediklilere verdiği fermanda Venedikliler ile Selçuklular arasındaki ilk ticaret anlaşmasının Sultan Keyhüsrev döneminde yapıldığı, onun halefi Keykavus'un da bu anlaşmayı yenilediği bellidir, bk. F.Tafel-M. Thomas, *Urkunden zur Alteren Hendels und Staats geschichte der Republik Venedig*, I, CXVI, s. 438 vd., II, CCXXXI, s. 143, 221 vdd.; Turan, *Vesikalalar*, 124, 143 vdd.

¹⁶ Lâtin hükümdarı Henri ile Sultan Keyhüsrev, Venedik aracılığıyla 1209'da, İznik Bizans Devleti'ne karşı bir ittifak yapmışlardır, bk. Ostrogorsky, s. 397'den naklen E. Gerland, *Geschichte des lateinischen Kaiserreiches von Konstantinopel*, I, Homburg, 1905, s. 210 vdd.

ölümü üzerine Selçuklu ordusu (Haziran 1211). Bu savaşta, Las kalan kısmını İznik'te kapatıldı.

Giyaseddin Keyhüsrev'in oğlu Keykavus (1211-1220) sultan ilan edildi. Meliki Alâaddin Keykubad'ın Ankara'yasgi¹⁸.

Selçuklu sultanının ölümü ordusu perişan olan Bizans İmparatorluğu bulundu. Zira Laskaris, öncelikle gerekliğini düşünüyordu, şimdi Keykavus da ilk iş olarak Ankara'ya giden Keykubad meselesini halletmek ve geri almak istediginden bu barış sürecek olan barış sağlanmış oluyordu. Trabzon'daki Bizanslılar, Kılıç Arslan'ın yedeği Müslümanlarla savaşacaklarını

Bundan sonra Laskaris, Lâtin hükümdarı. Ekim 1211'de Lâtin hükümdarı Keykavus'ın kazandığı bir savaştan sonra Berlin'de Lâtinler 1213'de Bizanslıları mağlup ettiler. Nihayet, 1214 sonunda Nymphe

¹⁷ İbn Bibî, I, s. 122-131; Anonim Selçuklu Araştırmaları Dergisi, III, 1971, Stuttgart 1989, s. 72, 75 vd.; Gregorius, s. 11 vdd.; terc. A. Van Dieten, *Rhomäische* vd.; B. Lehmann, terc. M. Eren, "Theodore Çelebi ve Selçuklu Araştırmaları Dergisi", III, 1971, Menderes kenarındaki Antiochia'da meydana gelen Türklerin Alaşehir sınırlarına yaklaştığı Devleti'ne arazi kazancı sağlamamıştır.

¹⁸ İbn Bibî, I, s. 133 vdd.; Aksarayî, s. 25; TTK-Ankara 1997, s. 21 vdd. Alâaddin Keykubad (1220-1237), s. 21 vdd.

¹⁹ Zahireddin İli ve Ermeni hâkimî Leo tarâfından 1222'de Lâtin hükümdarı Henri, s. 21 vdd.

²⁰ Gerçekten de, Lâtin hükümdarı Henri, s. 21 vdd.; Aksarayî, s. 25; TTK-Ankara 1997, s. 21 vdd. Alâaddin Keykubad (1220-1237), s. 21 vdd.

²¹ İbn Bibî, I, s. 151 vdd.; krş. Turan, *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, III, 1971, Stuttgart 1989, s. 72, 75 vd.; Gregorius, s. 11 vdd.; terc. A. Van Dieten, *Rhomäische* vd.; B. Lehmann, terc. M. Eren, "Theodore Çelebi ve Selçuklu Araştırmaları Dergisi", III, 1971, Menderes kenarındaki Antiochia'da meydana gelen Türklerin Alaşehir sınırlarına yaklaştığı Devleti'ne arazi kazancı sağlamamıştır.

birbirinin varlığını tamı ve Bizans ile Lâtin Devleti arasında sınır tespit edildi: Buna göre Lâtinler Anadolu'nun Edremit (Adramyttion)'e kadar uzanan kuzey batı ucunu muhafaza ederken, Selçuklu sınırlarına kadar olan topraklar ise İznik Bizans Devleti'ne kaldı²¹.

Bu arada, Sultan İzzeddin Keykavus da Ankara'ya kardeşi Alâaddin Keykubad üzerine yürümüş, uzun süren kuşatmadan sonra 1213 yılında şehri teslim alarak bu meseleyi halletmıştı²². Sonra, sultan Bizans ile barış halinde olmasından faydalanan babasının siyasetine uygun olarak sefer hedeflerini belirlerken ticârî gayeleri göz önünde bulundurdu; denize açılan liman şehirlerini elde etmeye ve Kilikya, Suriye ve Elcezire'de Selçuklu nüfuzunu artırmaya çalıştı. Önce, ülkede ticaretin gelişmesi için bazı faaliyetlere başladı. 1213 yılında Kıbrıs Kralı Hugue de Lusignan ile temasa geçerek yaptığı anlaşma sayesinde Avrupalı tacirlerin Kıbrıs üzerinden Türkiye'ye girmelerini sağladı²³.

Sultan İzzeddin Keykavus, bundan sonra Karadeniz ticaretini de emniyet altına almak için kuzeye yöneldi. 1214'de Lâtinlerle barış yapan Laskaris, aynı yıl onların desteğinden mahrum kalan Trabzon İmparatoru Aleksios'un kardeşi David'i mağlup ederek Ereğli ve Amasra (Amastris) limanlarından atmış ve onun Sinop'un batisında kalan hâkimiyet sahâsını kendi topraklarına katmıştı. Bu yüzden, sultan doğuya doğru hızla ilerleyen Laskaris ile dostluğu bozmadan Karadeniz kıyılarına yerleşebilmek için acele etmek zorundaydı. Böylece İznik-Trabzon rekabetinden faydalanan sultan, Karadeniz'de önemli bir ithalat-ihracat limanı ve uluslararası kervan yollarının denize ulaştığı bir merkez olan Sinop üzerine yürüdü ve 2 Kasım 1214 tarihinde şehri ele geçirdi. Aleksios Türk'lere esir düştüse de daha sonra Selçukluların vassali olarak yeniden Trabzon'da tahta çıkarıldı. Trabzon Komnenosları bu tarihten Moğol istilasına kadar Selçuklulara tâbi kaldılar. Sinop Selçukluların eline geçince Trabzon'un Batı Anadolu ile bağlantısı kesilmiş oldu²⁴.

Bunu takip eden dönemde, Sultan İzzeddin Keykavus, güneydeki meselelerle uğraşmak fırsatını buldu. Kardeşi Alâaddin Keykubad ile mücadeleleri sırasında Ermeni hâkimii II. Leo, Toroslar'ın kuzeyinde yayalarak Ulukışla, Ereğli

²¹ Krş. Gardner, s. 84 vdd.; Dölger, *Regesten*, No:1684; Ostrogorsky, s. 397 vdd.

²² Koca, s. 25 vdd.

²³ Turan, *Vesikalalar*, s. 109 vdd.

²⁴ Ibn Bîbî, I, s. 168 vdd.; *Anonim Selçuknâme*, s. 28. Krş. Miller, s. 17 vdd.; Vasiliev, "Foundation", s. 25 vdd.; Cl. Cahen, terc. Y. Moran, *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*, İstanbul 1979, s. 131; Ostrogorsky, s. 399; Koca, s. 30 vdd.

ve Karaman'ı işgal etmişti Hristiyanların isyancı üzerine şelte²⁵. Nihayet 1216 yılında önce ardından da Antalya ikinci kez (1 Ocak 1216)²⁶.

Bundan sonra sultan, aynı karak Leo'u ağır bir yenilgiye uğratarular; Sultan da Ermeni Leo'yu Anadolu-Suriye ticaret yoluunu gizledi. Keykavus, 1218 yılında Halep'yi ele geçirdi ve Sumeysat hükümdarı Melihiye de bu girişimi sonuçsuz kıldı. 7 Ocak 1220'de öldü.

Sonuç olarak, 1204'de Bizans'a çökken koşullar Selçuklu Devletine yardım etti. Artık Batı'dan gelmeyeceklerdi, iyi planlanmış fetih politikaları. Özellikle, Karadeniz ve Akdeniz ticaret yollarının önemi sayesinde

²⁵ Urfâlı Vahram, *RHC. Doc.arm.*, I, s. 162 vd.; *Selçuklular*, s. 307.

²⁶ Ibn Bîbî, I, s.162 vdd. *Les Gestes des Rôis de l'Asie*, s. 162 vdd. Anadolu'ya çıktığını ve Antalya'yi zaferlerini doğrular, bk. Turan, "Türkiye-Kibrîs İlişkileri". Gautier bu sırada artık nâiliyet görevini devralmış, krş. Turan, *Vesikalalar*, s. 195; Turan, *Selçuklular*, s. 308.

²⁷ Urfâlı Vahram, s. 511; Sempad, s. 644 vdd.; Turan, *Selçuklular*, s. 195; Turan, *Selçuklular*, s. 308.

²⁸ Ibn Bîbî, I, s.163 vdd. Antalya kitabı "Antalya Surları Kitâbeleri", *TTEM*, I, s. 163 vdd.; *Selçuklular*, s. 309 vdd.; Antalya'nın geri alınması Selçuklu sultani arasında yeniden düzene girmiştir, krş. Turan, *Vesikalalar*, s. 216.

²⁹ Ibn Bîbî, I, s.184 vdd.; Tarihçi Hetum, s. 644 vd. Krş. Turan, *Selçuklular*, s. 311 vdd.; Antalya'yi yakaladı. Avrupalı ticaret keşfettiler ve Selçuklu sultani arasında yeniden düzene girmiştir, krş. Turan, *Vesikalalar*, s. 216.

³⁰ Ibn Bîbî, I, s. 189-191.

³¹ Krş. F. Sümer, "Keykâvus I", *DIA*, 25, s. 111.